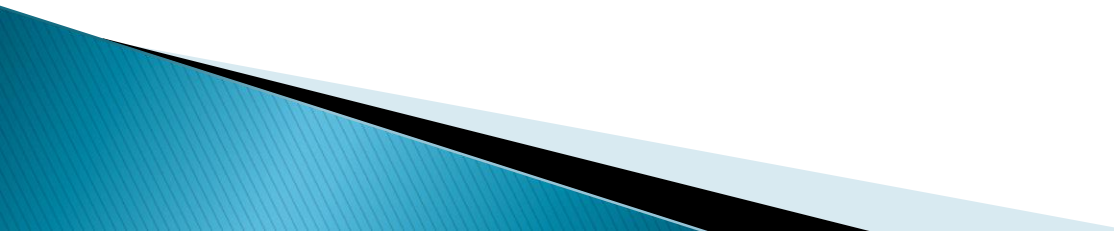

Mis kasu on õpetajal eetikakoodeksist?

Prof. Margit Sutrop
Tartu Ülikooli eetikakeskuse juhataja, Riigikogu liige
„Õpetajate eetilised valikud“
Tartus, 2. novembril 2023

Kava

- ▶ Mis on eetikakoodeks?
 - ▶ Miks on eetikakoodeksit vaja?
 - ▶ Kuidas neid luua ja rakendada?
 - ▶ Õpetaja eetika
 - ▶ Mis küsimustele peaks õpetaja eetikakoodeks vastama?
 - ▶ Mis kasu on õpetajal eetikakoodeksist?
-

Mis on kutse ehk profession?

- Kutsealadel e professionidel on oma erialane teoreetiliste ja praktiliste teadmiste kogum (eelnev õpe).
- Kindlad käitumisstandardid ja professioni aluseks olevad väärtused.
- Professioni eetikanormistik, mis võib vahel minna vastuollu sellega, mida nõuab kodaniku etika.
- Professionid edendavad avalikku huvi.
- Väärtused on seotud funktsiooniga, mida profession täidab.

Eetikakoodeksite liigid

- **Vormi järgi**
 - Väärtuste deklaratsioonid
 - Konkreetsete käitumisjuhiste loetelud
 - Kirjeldavad ideaalset käitumist
- **Hõlmavuse järgi:** kui suurele hulgale, millistele gruppidele mõeldud
 - Piibli kümme käsku kristlastele
 - Organisatsioonile
 - Elukutsele
 - Huvialale

Miks on eetikakoodeksit vaja?

- Eetikakoodeks on toeks kindlas valdkonnas tekkivate **moraaliprobleemide lahendamisel** ja õigete **käitumisviiside** valikul.
- Väara käitumise ennetamiseks ja ärahoidmiseks
- Ühtsustunde loomiseks põhiväärtuste jagamise alusel
- Puuduliku regulatsiooni täiendamiseks
- Avalikkuse surve ja suurenenud kontrolli tõttu
- Eetiliste dilemmade lahendamiseks
- Avalikkuse teavitamiseks, et saavutada usaldust

Eetikakoodeksite väljatöötamine

- ▶ Keda kaasata?
- ▶ Kuidas eetikakoodeks sõnastada? Kas käskude ja keeldudena või ideaalina.
- ▶ Milline peaks olema struktuur?
- ▶ Kui üldine või detailne? Kas kirjeldada valikukohti või anda konkreetseid käitumisjuhiseid?
- ▶ Kas koodeks peaks sisaldama sanktsioonide kirjeldust?
- ▶ Kuidas rakendatakse?

Eetikakoodeksite rakendamine

- Võib luua ametikoha või üksuse, mille ülesandeks on rakendamisprotsessi koordineerimine, võimalike probleemide, dilemmade kogumine, neile org. Struktuuri ja kultuuri arvestavate lahenduste leidmine; eetikaalaste koolituste, sh juhtidele suunatud programmide läbiviimine.
- Rakendamine: koolitamisest kuni kontrolli ja karistamiseni.
- Rakendamist mõjutab see, milline oli koodeksi loojate ring (kas altpoolt üles või ülevalt alla).
- Vajalik oleks mõne aja tagant hinnata, kui hästi koodeksit tuntakse, kas seda kasutatakse ja sellest juhitudakse. Et saaks identifitseerida uusi probleemseid teemasid.

Probleemid eetikakoodeksite rakendamisel

- ▶ Tavalisim: eetikakoodeks võetakse vastu, aga selle rakendamisega ei tegeleta efektiivselt või selleks puuduvad ressursid.
- ▶ Juhid ei ole piisavalt eeskujuks, rakendamise eest ei ole keegi vastutav
- ▶ Ei looda vastavaid koolitusi või need ei näita praktilist kasu.
- ▶ Töötajate töötingimused on halvad, motivatsioon koodeksi täitmiseks on madal,
- ▶ Protsessi koordinaatoril ei ole rakendamiseks vahendeid.
- ▶ Avalikkuses ei ole suudetud huvi äratada.
- ▶ Koodeksi koostamise juurde ei ole kaasatud organisatsiooni liikmeid.
- ▶ Koodeks on liiga detailne, keerulise sõnastusega, ebaloogilise ülesehitusega.
- ▶ Käske ja keelde sisaldava koodeksi rakendamine loob mulje, et selles mitte sisalduvad asjad on lubatud.

Hea koodeks

- Täidab soovitava eesmärgi
- Kirjeldab organisatsioonis kehtivaid (või soovitavaid) peamisi väärtusi, põhimõtteid ja ootusi.
- Keskendub potentsiaalsetele eetilistele dilemmadele.
- On selgelt esitatud ja viidud kõigi liikmete ning oluliste osapoolteni.
- On liikmete poolt omaks võetud.
- Annab keerulises situatsioonis käitumisjuhiseid, on toeks noorte kasvatamisel ja heade tavade juurutamisel ning võimaldab anda hinnanguid ebaeetilisele käitumisele.

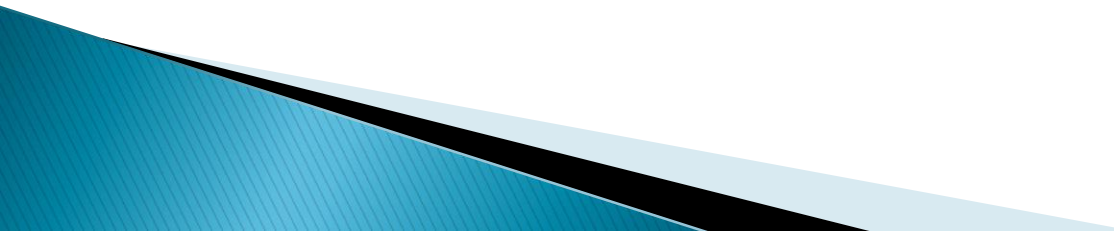
Õpetaja eetika

- ▶ Eetika ei ole moraali jutlustamine, vaid arutlus moraali üle. Eetika paneb mõtlema, mis ma pean tegema ja milline inimene ma tahan olla?
- ▶ Õpetaja kutse–eetika ei taandu vaid eetikakoodeksis kirja pandud käitumisnormide täitmisele.
- ▶ Küsimus on laiemalt õpetaja eetilises orientatsioonis ja enesemõistmises. Kes ta tahab olla?
- ▶ Miks õpetaja peab olema eetiline? Sest õpilastel on õigus olla koheldud õiglaselt, lahkelt, ausalt, kompetentselt ja pühendunult.
- ▶ Õpilased omandavad oma moraalsed tõekspidamised läbi kogemuse õpetajatega.

Mis küsimustele peaks õpetaja eetikakoodeks vastama?

- ▶ Millised on õpetaja professionaalsed väärtused?
- ▶ Õpetaja suhe õpetamisse
- ▶ Õpetaja suhe õppuritesse
- ▶ Õpetaja suhe õpikogukonda
- ▶ Õpetaja suhe teistesse õpetamise osapooltesse
- ▶ Õpetaja suhe ühiskonda

Millised on õpetaja professionaalsed väärtused?

- ▶ Professionaalsus ja avatus
 - ▶ Tõde ja ausus
 - ▶ Inimväarikus ja sallivus
 - ▶ Empaatia ja hoolivus
 - ▶ Õiglus ja võrdne kohtlemine
 - ▶ Autonomoomia (iseseisvus) ja vabadus
 - ▶ Vastutus ja usaldusväärsus
-

Väärtused on erinevatel tasanditel

- ▶ Isiklikud väärtused
 - ▶ Professionaalsed väärtused
 - ▶ Organisatsiooni väärtused
 - ▶ Ühiskonna väärtused
- Väärtused võivad pörkuda igal tasandil ja tasandite vahel.

Arvo Pärt

- ❖ „Helilooja – see on muusikaline instrument. Puhastuda – tähendab hoida oma instrument korras.“
- ❖ „Kui asud töö kallale puhastamata südamega või patukahetsuseta, siis toodad mürki.“
- ❖ „Peaaegu mitte midagi ei muutu paremaks sinu loominguks, kui sa ise puhtamaks ei muutu.“

Õpetaja suhe õpetamisse ja õppimisse

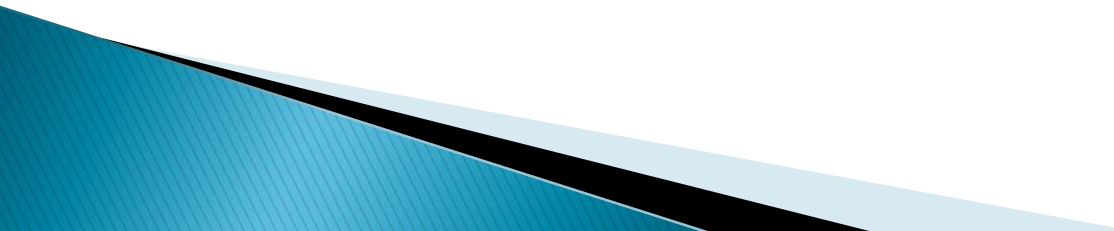
- ▶ Õpetamine on tingimuste loomine õppimiseks ja kasvamiseks. Õpetamine on partnerlus.
- ▶ Iga õpetaja on väärtuskasvataja. Lapsed käivad meie tegude, mitte sõnade järgi!
- ▶ Õpetamine peegeldab õpetaja isiksust. Õpetaja on eeskuju. Õpetaja suhtumine õpilasesse, oma kolleegidesse, oma ainesse mõjutab õpilast.
- ▶ Õpetaja peab olema õppiv professionaal. Avatud uuele ja arengule.

Õpetaja suhe õppuritesse

- ▶ Õpetajad peavad suhtuma kõigisse õppuritesse sallivalt, empaatiliselt.
- ▶ Õpetajad peavad austama õppurite õigusi ja kohtlema neid võrdselt.
- ▶ Koostöö: Õpetajad ja õppurid on partnerid õppeprotsessis.
- ▶ Isiksuse arengu toetamine: Õpetaja valmistab õpilast ette tööeluks, ühiskondlikuks eluks ja isiklikuks eluks.

Õpetaja aitab õppuril omandada eluks vajalikud teadmised, oskused ja väärtushoiakud. Aitab leida üles ja arendada välja tema tugevused ja saada hakkama oma nõrkustega. Aitab saada parimaks iseendaks.

Õpetaja suhe õpikogukonda

- ▶ Õpetaja on orienteeritud koostööle.
 - ▶ Õpetajad austavad kolleege ja väärtustavad häid suhteid.
 - ▶ Õpetajad teevad koostööd teiste õpetajate ja tugispetsialistidega, austavad nende eripära ja aitavad ning toetavad neid.
-

Õpetaja suhe teistesse osapooltesse

- ▶ Suhe lapsevanematega. Kodul ja koolil on ühine laps. Eesmärk on ühine – õpilase arengu toetamine.
- ▶ Raskus: erinevate väärtustega kodud, eri kultuurid ja komberuumid.
- ▶ Suhe ekspertidega. Koostöö ja hea partnerlus toetab õpilase arengut ja aitab õpetajal viia ellu oma eesmäärke.
- ▶ Õmblusteta haridus. Õpetaja toetab õppimist igal pool (formaalne, mitteformaalne, informaalne haridus). Ta tunneb õpilase hobisid ja toetab nendega tegelemist.

Õpetaja suhe ühiskonda

- ▶ Õpetaja kui maa sool.
- ▶ Õpetaja vastutus aktiivsete kodanike kasvatamisel.
- ▶ Õpetaja on ka siin eeskujuks. Õpetaja on ise aktiivne kodanik.
- ▶ Ühiskonna väärtuskonfliktid ja lahkarvamused kanduvad ka kooli. Kuidas nendega tegelda?
- Väärtusselituse juhtimine.

Mis kasu on õpetajal eetikakoodeksist?

- ▶ Aitab õpetajatel läbi mõelda oma professionaalsed väärtused ja ootused õpetajale. Mõistab paremini oma vastutust.
- ▶ Aitab noortele õpetajatele anda edasi professioni väärtusi ja ootusi.
- ▶ Aitab lahendada konfliktseid olukordi ning on abiks eetilise hinnangu andmisel probleemsetele juhtumitele.
- ▶ Aitab ühiskonnal teadvustada õpetaja ameti olulisust ning millistest väärtustest õpetamine lähtub.

Kirjandus

- ▶ *Eetikakoodeksite käsiraamat*
koost. T. Aavik, K. Keerus, K. Lõuk, A. Nõmper, A. Pevkur, L. Saarniit, K. Simm, M. Sutrop, M. Tõnissaar, A. Vaher, I. Volt. Tartu: EKSA, 2007.
- ▶ *Eetikakoodeksid. Väärtused, normid ja eetilised dilemmad*, koost. M. Sutrop Tartu: EKSA, 2016.
- ▶ Sutrop, M., Parder, M., Juurik, M. “Research Ethics Codes and Guidelines”. In: *Handbook of Research Ethics and Scientific Integrity* Springer, 2020. DOI: 10.1007/978-3-319-76040-7_2-1.

Aitäh kuulamast!

Palju jõudu kõigile õpetajatele ja meeldivat koostööd uue õpetaja eetikakoodeksi koostamisel!

Margit.Sutrop@ut.ee

<https://eetika.ee/et>